

Ad romanos

Odisti omnes q operant iniquitate perdes omnes qui loquuntur mendacium: et non solum illis q faciunt: sed etiam his q consentiunt facientibus. Et hoc dupl. Uno modo directe vel laudando pctm scdm illud ps. 9. Laudatur peccator in desiderys anime sue. Vel etiam prebendo consilium et fauore s; illud. z. pa. 19. Impio prebes auxiliu. Alio modo indirecte: qm non reprehedit aut ipedit quocumq; mo si pot: et pcpue si ex officio incubat. sicut peccata filioz iputant hely. sicut ps. i. regu. 4. Nec est specialiter apls dicit pp quosdam sapientes gentilium: qui et si ydola non colerent: tamen colentibus non resistebant.

CAPI. II.

Roppter qd inexcusabilis es o homo ois qui iudicas. In quo enim alterum iudicas teipsum condemas. Eadem enim agis que iudicas. Scimus enim quonia iudicium dei est scdm veritatem in eos qui talia agunt. Existimas autem o homo qui iudicas eos qui talia agunt: et facis ea: quia tu effugies iudicium dei. An diuitias bonitatis eius et patientie et longanimitatis eius cotenis. Ignoras quoniam benignitas dei ad penitentiam te adducit. Secundum autem duriciam tua et ipenitens cor thesaurizas tibi iram in die ire et reuelationis iusti iudicij dei.

Postq; apostolus ostendit q gentiles iustificati non sunt ex veritatis cognitione qua habuerunt. hic ostendit q neq; et iudei iustificati sunt ex his in quibus gloriabantur. Et sic vtriusq; est necessaria ad salutem virtus euangelice gratie. Primo ergo dicit q iudei non sunt iustificati ex lege. Secundo q non sunt iustificati ex genere de quo gloriabantur. 3. cap. (Quid ergo est amplius). Tertio q non sunt iustificati ex circuncisione. 4. cap. (Quid ergo dicem?). Circa primu considerandu est q iudei et gentiles ad fide conuersi se inuicem iudicabant de priora vita. Iudei. n. gentibus obiciebant q sine dei lege viuentes ydolis imolabant. Gentiles aut obiciebant iudeis q lege dei accepta eas non feruabant. Primo ergo vtriusq; arguit d inordinato iudicio. Secundo specialiter ostendit q iudei non erant digni premio: qz ea in quibus gloriabantur non sufficiebant ad salute ibi. (Non enim audiui lege). Circa primu duo facit. Primo confutat humanu iudicium. Secundo astruit et comendat diuinu ibi. (Scimus. n.) Circa pmu duo facit. Primo pponit mutuo se iudicantes inexcusabiles esse. Secundo assignat rones ibi. (In quo. n.) Prio g concludit ex pmissis dicens. Propter qd gentiles vitate de deo cognita in iniustitia detinuerunt. O homo qui iudicas aliu homine inexcusabilis es: sicut supra primo dixit: ita vt sint inexcusabiles. Addit aut ois. Quasi dicat. qcumq; sis siue gentilis siue iudeus: qz et gentilis de quo magis videbatur: non pot excusari p ignoratia: sicut supra ostesum e. i. corinth. 4. Nolite ante tps iudicare.

Deinde cu dicit. (In quo enim) assignat rone excludendo cam excusationis. primo qdez ignorantia. scdo innocetia ibi. (Eadem. n.) Ignorantia qdez excludit per iudicium: qcumq; enim iudicat aliquem quasi male agentem demonstrat se agnoscere illud esse malu: et ex hoc ostendit esse condempnabile: et hoc est qd dicit. Ideo inquam es inexcusabilis. In quo enim iudicas alter: quasi male agentem teipsum condemas. i. ostendis te esse condempnabile. Mat. 7. Nolite iudicare et non iudicabimini. Non tamen credendu e q omne iudicium sit condempnationis ca. Est enim triplex iudicium. Unu qde iustu. qd scz fit fm reglaz iusticie. Sap. i. Diligite iusticias qui iudicatis terra. Aliud est iudicium non iustu: qd. i. fit con-

tra regulam iusticie. Sap. 6. Cu essetis ministri regni ei non recte iudicastis. Est aut tertiu iudicium temerariu qd dicitur Ecc. 5. Ne temere qd loquaris. Qd quide dupl. comittit. Uno mo qn aliq; pcedit circa id qd e sibi commissuz iudicium absq; debita vitatis cognitoe: qd id quod dicit. Job. 29. Lam qua ignoraba diligentissime inuestigaba. Alio modo qn aliquis vsurpat sibi iudicium de occultis: de qbus solus deus iudicare habet. Lotra id qd dicitur. i. corinth. 4. Nolite ante tps iudicare quoad usq; veniat dominus: q il luminabit et. Est autem aliqd occultu non solu quo ad nos: sed fm sui natura ad sola dei cognitione pertinet qde. primo cogitatio cordis. fm illud. Je. 17. Prauu est cor hominis et inscrutabile qd cognoscat illud: Ego dnus scrutans cor da probans renes. scdo contingens futurz scdm illud. Ysa. 51. Annunciate q ventura sunt in futuru: et dicemus: qz dy estis vos. Et id sicut dicit Aug. de sermoe domini in monte. duo sunt in quibus temerariu iudicium cauere debemus. vel cu incertum e qualis quisq; futurus est: qui nunc vel bonus vel malus apparet. primum ergo iudicium non est condempnationis causa: sed secundum et tertium.

Deinde cu dicit. (Eadem enim) excludit alias excusationis causam. i. innocentia: quasi dicat. Ideo tu qui iudicas alios teipsum condemas: qz tu agis: et ita videtur q contra conscientia agis. Mat. 7. Quid autem vides festuca i oculo et. Est tamen sciendu q non semper cu aliquis aliquem iudicat: vel de pcto quod ipse comittit: per hoc ipsuz semp sibi condempnatione acquirit: qz non semper tamen mortaliter peccat sic iudicando. semper tamen sua danatione manifestat. Si. n. publice sit in peccato de quo aliu iudicat videt scandalizare iudicando: nisi forte humiliter se simul cum illo reprehendat pro suo peccato ingemiscens. Si vero sit in eode pcto occulte non peccat iudicando aliu de peccato eode maxime cu humilitate: et conatu ad resurgendum: vt angu. dicit in libro de sermone dni in monte. Primu cogitemus cu aliquem reprehendere necessitas nos cogit: vtrius tale sit vitiu qd nunq; habuimus: et tuc cogitemus nos et habere potuisse: vel tale qd habuimus: et ia non habemus: et tunc tangat memoria fragilitas cois: vt illaz correctio ne non odium: sed misericordia precedat. Si autem inuenimus nos in eodem vicio esse non obiurgemus: sed congemiscamus: et ad pariter conandiu inuitemus.

Deinde cu dicit. (Scimus. n.) astruit et comendat diuinu iudicium: et circa hoc tria facit. Primo ponit diuinu iudicium veritate. scdo excludit cotraria opinioez ibi. (Existimas) tertio manifestat veritate ibi. (Qui reddet vnicuiq;) Dicit ergo primo. Ideo dico q teipsum condemas cu eadem agis que iudicas. Scimus enim. i. p certo tenemus qm iudicium dei e in eos qui talia agunt. i. imminet eis diuinu iudicium. Job. 19. Ultor iniquitatis est gladius: et scitote esse iudicium. Ecc. ultimo. Lunata que fiunt adducet deus in iudicio. Item scimus q hoc iudicium est fm veritatem. ps. 95. Iudicabit orbem terre in equitate. Dominis autem iudicium et si iuste iudicet non semper est fm veritatez neq; gocy: sed fm dicta testium: que qnq; dissonant a veritate. Sed hoc non est in diuino iudicio: quia vt ipse dicit. Je. 19. Ego sum iudex et testis. Non etiam fallitur falsis allegationibus fm illud Job. 4. Non parcam ei quasi verbis potetibus: et ad deprecandum compositis.

Deinde cu dicit. (Existimas autem) excludit opinionem tria. Et primo ponit ea scdo assignat cas ibi. (An diuitias). tertio improbat ibi. (Ignoras) Dicit g p. Itadixi q iudicium dei est fm veritate in eos: qui ita agunt. Sed nuquid o homo quicunq; es q iudicas eos qui talia agunt: et tu facis ea: superioris iudicium non times: existimas: qz tu effugies iudicium dei: Quasi dicat. Si Existimas falsa e estimatio tua

ps. 138. Quo ibo a spiritu tuo et quo a facie tua fugiam. Job ii. Effugium peribit ab eis.

¶ Deinde cum dicit (An diuitias) ostendit eam huiusmodi false estimationis. Quia. n. hō nō statim punit a deo p peccato: estimat se nō esse puniendū. Cōtra id qd dicit. Ecc. 5. Ne dixeris i cor de tuo peccasti: qd mihi accidit triste: Altissimus. n. ē patiens auditor. Et ecc. 5. Et. n. qz nō pferi cito contra malos snia absqz yllō timore filij hominū ppetrāt mala. Attamē peccator ex eo qz centies facit maluz et p patientiā sustētāt ego cognoui qz erit bonū timētib' eū. Et iō hic dicit. An cōtemnis. fm illud puer. is. Impius cuz i pfundū peccatorz venerit. cōtemnit: diuitias id est abundantiā. Ephe. 2. Deus q diues ē misericordia bonitatis ei' p quā. s. i vos pfudit bona scōz illud ps. Aperis tu manū tuā: et oia iples bonitate. Nam bonuz diffusiōis rōnem iportat fm dyo. Treñ. 3. Bonus ē dñs speratib' i eū. Et patientie p quā. s. sustinet gra uiter et ex malitia peccātes. ps. Dominus iudex iustus et patiens nūquid irascet p singulos dies: Et lōgaminitatis. p quā. s. diu sustinet boies ex infirmitate peccātes: diu tñ i peccato pmanētes. z. pe. vltio. Longanimitatē dñi nostri iesu xpi salutem arbitramini.

¶ Deinde cum dicit (Ignoras) iportat predictā eam. s. cōtēptum diuine patientie. et pmo fructū diuine patientie demōstrat. scōdo periculū cōtēptus. ibi (Scōm duritiaz aut) Dicit qz primo. mix est qz cōtemnis. Nūqd igit ignoras qm benignitas dei differētis penā. z. pe. 3. Non tardat domin' pmissis sed patiēter agit ppter vos nolens aliquos perire sed ad penitētiā reuertit. ysa. 30. Expectat vos deus vt misereatur vestri. Uideť aut aplis vt i glo. dicit tres gradus peccatorz tetigisse. pmo qdem ipunitatem sibi pmittētū. secūdo cōtemnētū dei bonitatē. tertio vero ignorantiū. Unde dicit. glosa. Peccas o hō dum tibi ipunitatē pmit tis. graui' peccas qz cōtemnis. et grauiissime peccas qz igno ras. Sed videtur hoc esse falsum. nam ignorantia alleniat peccatū magis qz aggrauat. Est igit scōm quosdam intel ligendum grauiissime id est periculose: qz qui ignorat pecca tum nō querit remediū. ¶ Vel grauiissime ppter igno rantie speciem: que ad infidelitatē pertinet: que est grauis simum peccatum. Unde dicitur. p. corinth. i. 4. Si qs igno rat ignorabitur. Vel grauiissime in genere ingrati tudinis. Magis enim est ingratus qui beneficiū nō cognoscit qz qui diminuit: qd est cōtemnere.

¶ Deinde cum dicit. (Scōm duritiaz.) Ostendit periculū cōtēptus dicens. fm autem duritiaz: qz. s. ad beneficia di uine bonitatis nō emollitur. Eccle. 3. Cor durum male ha bebūt in nouissimo. et cor impenitens: qd. s. ad penitentiā non inflectitur ex dei patientia et longanimitate. Je. 8. Nullus est qui agat penitētiā super peccato suo. Thesauri cas tibi iram id est multiplicas tibi reatum pene. Jacobi vltimo. Thesaurificastis vobis iram in nouissimis diebus. Unde et hic sequitur. In die ire. i. i die iudicij de qua dicitur sopho. primo. Dies illa dies ire. qz. s. nūc deus vindictā nō infert: quā tunc iseret fm illud ps. Cum accepero tem pus ego iusticias iudicabo. Et reuelatiōis iusti iudicij dei: qz tūc reuelabitur iusticia diuini iudicij: qd nūc nō crediť esse aut nō videtur esse iustū. ysa. 56. Juxta est salus mea vt veniat: et iusticia mea vt reuelet. Et qz glosa hic dicit qz per duritiā et cor impenitens significat peccatum i spūm san ctum: qd est irremissibile: ideo o3 videre quid ē peccatum in spiritum sanctum: et quomodo sit irremissibile. Est igit sciendum qz fm antiquos doctores ecclesie qui fuerunt ante augustinum. s. Athanasū. Dylariū. Ambrosiuz Die rononymum. et Crisostomū peccatorz in spiritus. s. dicitur blas phemia qua opera spiritus sancti spiritui immūdo attribu untur: vt patet Mat. 12. qd quidem dicitur irremissibile

et in hoc seculo et in futuro: quia p hoc peccato puniti sunt iu dei etiam in hoc seculo per romanos: et in futuro per demo nes. Vel qz nō habet aliquam rationē excusatiōis: sicut ha bebat blasphemia: quā dicebāt i christum inquantuz erat filius hominis: scōz illud Mat. ii. Ecce homo vorax et pota tor vini. Ad qd poterant induci per infirmitates carnis: si cut et in veteri testamento: quia filij israel murmurauerūt p defectu panis et aque. vt legitur exo. 16. Quasi humanus fuit et facile remissibile: sed qd postea dixerunt coram ydo lo: vt Exo. 22. Isti sunt dy tui israel qui te eduxerūt de ter ra egypti: peccauerunt in spiritum sanctum. s. opus dei de monibus attribuentes. Unde et eoz peccatum dicitur ir remissibile: cum dominus subdit. Ego autem in die vltio nis visitabo peccatum eoz. Augustinus autē dicit. Pec catum in spiritum sanctum esse verbum vlt' blasphemiam quā quis dicit cōtra spiritum sanctuz: per quem fit remissio peccatorz. scōm illud Jo. 20. Accipite spiritum sanctum quozū remiseritis peccata etc. Et hoc quidem corde. s. ore et opere: dum aliquis perseuerat vsqz ad finez vltimum. Et sic finalis impenitentia est peccatum in spiritum sanctum: de qua manifestū ē eē irremissibile. Magistri vero seque tes dicunt peccatuz i spiritum sanctum. s. qd cōmittitur ex certa malitia qz hriat' appropato spiritui scō. s. bonitati. si cut et peccatum i filius dei qd est ex ignorantia que opponi tur sapientie: que appropriatur filio. Et filij peccatum i pa trem potest dici qd fit ex infirmitate: que cōtrariatur poten tie: que est appropriatus patris. Sic ergo peccatum qd est in patrem vel i filium dicitur remissibile: quia ex hoc ipso peccatū videt' aliquā excusationē habere: qd ex ignorantia vel ex infirmitate committitur: qd autem ex certa malitia committitur nullam in se habet excusationis causam. et ideo dicitur irremissibile: quia non habet in se vnde remit tatur. licet qñqz deus illud ex sua bonitate remittat: sicut quādoqz ex sua virtute curat morbū q est de se incurabilis. Et fm hoc assignantur sex species peccati in spiritum san ctum excludētes ea p que peccatū remittit: quozum prime duo accipiuntur per respectum ad eam que se tenet ex par te dei. s. spes diuine misericordie: cui opponit' desperatio: et timor diuine iusticie: cui opponit' psumptio. Alia vero duo accipiuntur ex parte hominis. s. cōtēptus boni cōmutabilis: cui opponitur obstinatio: que hic duricia dicitur: per quaz. s. aliquis obfirmat aīum suum ad peccatum. et destinatio auersionis a deo: cui opponitur cor impenitēs: qd. s. nunqz pponit penitentiā reuertit ad deuz. Alia vero accipi untur ex parte donozum dei: quozum vnum est fides fm illud prouer. 5. Per fidem purgantur peccata. et huic op ponitur impugnatio veritatis agnite. Aliud autem est cari tas secundum illud puer. io. Uniuersa delicta operit cari tas: et huic opponitur inuidia fraternę gratie.

Lectio

II.

¶ **Q**ui reddit unicuique secundum opera eius: his quidem qui secundū patientiam boni operis gloriā et honores et icorruptionem querentibus vitam eternam. His autem qui sunt ex contentione et qui nō acquiescunt veritati: credūt autem iniquitati ira et indignatio: tribulatio et angustia i oēs aiām hominis operantis maluz: iudei primuz et greci. Gloria autē et honor et pax omni ope ranti bonum. iudeo primuz et greco. Non enī est acceptio personaz apud deum. Quicunqz enim sine lege peccauerunt: sine lege peribunt.

Ad romanos

Et quicquid in lege peccauerit: pro lege iudicabitur.

Postquam apertius proposuit veritatem diuini iudicii: exclusa contraria opinio. hic manifestat diuini iudicii veritates. et primo proponit quod intendit. scilicet manifestat propositum ibi (Dis quidem quod secundum per am.) Propositum autem primo veritatem diuini iudicii quantum ad duo. scilicet quantum ad opera. et quantum ad personas. quantum ad opera quidem: quod in peccato non reddit secundum opera: sed quicquid male agentibus gratiam largitur: sicut ipsi paulo apostolo prius blasphemus persecutor misericordiam consecutus est: ut dicitur per thimotheum. Sed hoc non erit in die iudicii: quoniam erit tempus secundum iusticiam iudicandi. per salomonem. Cum acceperis tempus ego iusticiam iudicabo. Et ideo alibi dicitur in psalmo. Secundum opera manuum eorum retribuet illis. quantum ad personas attenditur veritas diuini iudicii: quod retributio equalitas seruabitur. quantum ad omnes. et coram deo. Des nos manifestari oportet. Uides autem quod non sit secundum opera retributio futura quod peccato temporali pena eterna retribuetur. Sed dicendum est quod sicut augustinus dicit. 21. de ciuitate dei. In retributione iusticie non considerat equalitas temporis inter culpam et penam: quod etiam secundum humanum iudicium pro culpa adulterij quod breui hora committitur: infligitur pena mortis in qua non attendit legislator moras occisionis. sed potius quod pro mortem perpetuo excludit a societate uiuentium. Et sic et suo modo homo pro culpa temporali puniatur pena eterna. Et ideo non est mirum si peccata commissa contra caritatem: pro qua scilicet est societas inter deum et homines: eternaliter diuino iudicio puniuntur. Et hoc quidem esse iustus ex tribus apparet. ex infinita dignitate dei in quem peccat. tanto enim quis grauius peccat quanto maior est dignitas persone in quam peccat: sicut plus peccat qui percutit principem quam qui percutit priuatum personam. Et sic cum culpa peccati mortalis sit quodam modo infinita: oportet quod ei infinita pena respondeat. Et sic cum non possit esse infinita sed in retributione relinquitur quod sit infinita secundum durationem. Secundo apparet ex voluntate pro qua peccat. Quicquid enim mortaliter peccat auersus ab incommutabili bono finem constituit in bono commutabili. sicut fornicator in delectatione carnis. auarus in pecunia. Et quod finis pro se appetit: quicquid appetit finem fertur in illud uolens illud semper obtinere: si aliquid aliud non obstat. Unde ille qui peccat mortaliter uoluntates habet perpetuo in peccato manendi nisi forte pro accedens. sic quoniam timet penam uel aliquid aliud impedimentum. Unde ueniens est ut ex quo homo secundum suam uoluntatem peccatum perpetuo obtinendum appetit: quod eternaliter pro illo puniatur. Deus enim qui est inspector cordis precipue ad uoluntates peccatis attendit. Tertio ex parte affectus peccati qui est subtractio gratie: ex qua sequitur quod homo quantum est de se perpetuo maneat in peccato a quo exire non potest nisi per auxilium gratie. Non est autem ueniens ut durante culpa cesset pena. et ideo in perpetuum durat pena. Quod autem dicitur reddere unicuique secundum sua opera non est intelligendum secundum equalitatem operum: quod premium excedit meritum: sed secundum proportionem: quod bonis retribuet bona et melioribus meliora. Et eadem ratio est de malis.

Deinde cum dicit. (Dis quidem qui secundum patientiam.) Manifestat propositum. et primo quantum ad opera. scilicet quantum ad personas ibi. (In omnem animam.) Quantum autem ad opera ostendit ueritatem diuini iudicii. primo quidem in bonis. scilicet in malis. ibi. (Dis autem quod ex patientia.) Circa primum duo consideranda sunt. scilicet meritum et primum. ad meritum tria concurrunt. Primo quidem patientia: quod potest intelligi. Uno modo de patientia dei: de qua supra dictum est. An diuitias bonitatis et patientie. ut intelligantur illi esse secundum patientiam boni operis. scilicet dispositi quod bene patientia dei utuntur boni operando. Alio modo potest intelligi de patientia hominis: quod etiam intelligi potest dupliciter. Uno modo secundum quod patientia importat tolerantiam aduersorum cum equanimitate cordis. hoc autem necessarium est quod aliquis a bono opere non desistat propter mala: quod patientia. et hoc est quod dicitur secundum patientiam boni

operis. Jac. 1. Patientia opus perfectum habet. Luc. 21. In patientia uestra possidebitis animas uestras. Secundo potest intelligi patientia pro longanimitate siue pro perseuerantia ut scilicet aliquis a bono opere propter tedium non recedat. Jac. ultimo. Patientes estote fratres usque ad aduentum domini. Ad hebr. 10. Patientia uobis necessaria est. Secundo est bonitas operis: quod quidem de bonum secundum ordinem ad debitum finem. et secundum quod uenit regule debite quod est lex dei et ratio humana. Gal. ultimo. Boni facientes non deficiamus. Secundo tangit rectitudo intentionis quod retribuit uitam eternam. ut scilicet in malis quod homo patientia uel in bonis quod agit non querat aliquid temporale: sed eternum. Mat. 6. Primum querite regnum dei. Ex parte etiam premij tangit tria. quorum primum est gloria que significat claritatem scilicet etiam intrinsecam qua replebuntur in mente secundum illud ysa. 58. Implebitur splendoribus animam tuam. et exteriorum rem qua splendebunt in corpore. Mat. 13. Surgent iusti sicut sol in regno patris eorum per salomonem. Exultabunt sancti in gloria. Secundo tangit honor pro quibus significat sanctorum dignitas: et reuerentia quod eis exhibet ab omni creatura. Erunt enim reges et sacerdotes. apo. 5. Fecisti nos deo in regnum et sacerdotes. Et ulterius obtinebunt iter filios dei per illud Sap. 5. Ecce quo computati sunt inter filios dei per salomonem. Nimis honorati sunt amici tui deus. Tertio tangit incorruptio: quod scilicet illa gloria et honor non erunt transitoria sicut ea que sunt in huius mundo. i. cor. 9. Illi quidem ut corruptibile coronam accipiant nos autem incorruptam.

Deinde cum dicit. (Dis autem) ostendit ueritatem diuini iudicii in malis in quibus etiam tangit culpa et pena. et quantum ad culpam tangunt tria. quorum primum est contentio et pertinacia: que quidem primo potest intelligi hominis ad deum beneficium ad se uocantem. et quibus homines contedere uel diuis beneficium resistendo. Deut. 31. Adhuc uiuente me et ingrediete uobiscum semper contemose egistis contra dominum. Secundo potest intelligi de contentione hominis contra fidem. z. thi. 2. Noli uerbis contendere. Tertio potest intelligi de contentione hominum adiuuicem quod contrarietate caritati quod est mater uirtutum. Jac. 3. Ubi celus et contentio ibi incostantia et omne opus prauum. Tertio ponit duritia eorum. scilicet quod non acquiescunt ueritati. Quod potest uno modo intelligi de uitate fidei. Jo. 8. Si uitate dico que non creditis mihi: Alio modo de uitate diuine iusticie cui non acquiescunt: uitate diuini iudicii non credentes. ezech. 18. Dixistis non est equum uia domini. Tertio potest intelligi de uitate uite cui non acquiescunt quod ueritate uiuunt. Jo. 3. Qui facit uitate uenit ad lucem. Tertio autem tangit malicia in hoc quod dicit. Credit autem iniquitati. uel quod sentiunt persuadentibus iniquitatem. puer. 17. Malus obedit lingue iniqui. Uel quod creditur iniquitatem peccatorum quod in diuinam iniquitatem redunderet. Ecc. 5. Ne dixeris peccavi et quod mihi accidit triste: Uel creditur iniquitati. i. infidelitati. scilicet doctrine que est contra fidem. z. the. 2. Iudicet omnes quod non crediderunt uitati. scilicet consenserunt iniquitati. Ex parte autem pene quatuor ponuntur quod quidem dupliciter distinguuntur. Uno modo ut ira. i. pena et uindicta corporalis intelligat esse post iudicium. sopho. 1. Dies illa dies ire. Indignatio autem in iudicio quoniam impy sibi ipsis indignabuntur sit expectis quod commiserunt sap. 5. Errauimus a uita uitate. Tribulatio autem et angustia pertinet ad animas separatam a corpore ad resurrectionem. puer. 1. Non uenerit super uos tribulatio et angustia. Alio modo possunt distinguuntur ut pena duo accipiantur ex parte dei cuius ira deus disponit ad puniendum quod est malis horribilis apo. 6. Dicit motibus et petris cadite super nos etc. Indignatio eius refertur ad homines quod peccatores indignos reputabit uita eterna. per salomonem. Quibus iurauimus in ira mea si introibunt. Alia uero accipiuntur ex parte hominis. Et tribulatio quod deus a tribulo quod pungit. Unde ad tribulationes potest pertinere omne quod dolore infert. sopho. 1. Uox dei domini amara tribulabitur ibi fortis. Angustia autem deus ex homine quod animus hominis angustiat non ualens inuenire remedium in mala quod timet uel in patientia. dan. 13. Angustie mihi sunt uindicta: et quid eligam ignoro. Job. 27. Numquam clamorem illius

audiet deus cū venerit sup illum angustia:

¶ Deinde cū dicit. (In oēm aiām.) Ostendit veritates diuini iudicij quantū ad personas. Et pmo pponit huius eg-
tatem. scdo rōnem assignat. ibi. (Nō est. n. psonarū.) tertio
rationem manifestat ibi. (Quicūq; enī.) Veritate qdem
diuini iudicij quātum ad psonas ostēdit pmo in malis cū
dicit. (In oēs aiāz hoīs opantis.) i. tra oēm aiāz. qz sicut
gloria scōz ab aiā ad corpus deuenit. ita reproborū pena
pmo r pncipaliter est in aiā: r scdo in coipe. qd ppter dese-
ctum vel culpā aie resurget passibile. ecce. is. Anima q pec-
cauerit ipa moriet. Dicit autē. (Iudei pmo r greci) qz iude-
is maior pena debebat tanq; cognoscētib⁹ dei voluntates
p legē. Luc. iz. Seruus sciēs voluntatē dñi sui digne pla-
gis vapulabit multis. Et sllr xpiani quātū ad idē peccatū
puta adulteriū vel furtū grauiori pena puniunt q; ifide-
les. heb. io. Quāto magis putatis maiora mereri supplicia
q filium dei rē. Sed quātū ad totam penā grauior ē pena
ifidelium ppter pctū ifidelitatis: qd ē grauiissimū. Unde
dicit. i. petri. 3. q sup incredulos ira dei manet. Scdo mani-
festat in bonis: r ponit pmo duo: que supra dixit gloriā r
honorem. ¶ Tertiu⁹ vo. s. pacem ponit loco icorruptionis
quā includit pax r multa alia pprehēdit. Nō. n. pōt eē pax
hoīs pfecta qdiu aliquis timet se amissurū bona q habz.
sed tunc aliquis habet verā paxē cordis quādo habet oia
q cōcupiscit r ea pdere nō timet. ysa. 33. Sedebit populus
meus in pulchritu. pacis. Et in his etiā primatū iudeis at-
tribuit: qz eis sunt pmissa: r i eoz pmissiōes gētes itroie-
rūt. Job. 4. Alij laborauerūt r vos i labores eoz itroistis.

¶ Deinde cum dicit. (Nō enim ē.) Assignat rōnem dicto-
rū. qz. s. nō ē psonaz acceptio apud deū. act. io. Nō est pso-
narum acceptio: deus. Opponitur autē psonarū acceptio
iusticie distributiue. p quā aliq; distribuit vnicuiq; s; di-
gnitatem psonaz: q acceptio ē qñ pter dignitatē datur ali-
cui plus vl' minus. Tunc autē hoc fit pter dignitatē: qñ hoc
fit nō pp cōditiones psonē q facit ad cām. hoc ē. n. causam
accipere. s. quasi regulā opandi: sed ppter psonaz quasi ipa
psona accipiat vt cā aliqd faciendi. puta si aliq; det alicui
ppter consanguinitatē plus de bonis patrimonialib⁹ nō ē ac-
ceptio psonaz: qz cōsanguinitas ē cōueniēs cā ppter quā
in talib⁹ bonis debeat habere. si autē ppter cōsanguinitatē
aliq; platus det alicui plus de bonis ecclesiasticis pōt hoc
ad acceptiōē psonaz ptinere: si alias idoneitas nō cōcur-
rat. nō. n. cōsanguinitas ē rō cōueniēs distributiōis bonoz
spūalium. qz igit deus oia cōueniētissima rōne facit nō ca-
dit in ipm psonaz acceptio. Dicit. n. sap. 8. Qz disponit oia
suauiter. sed vī acceptio psonaz: qz peccatoz: quosdam in
suis pctis relinquit: quosdā ad se vocat. S; dicēdum q p-
sonarum acceptio opponitur iusticie. Unde locum habet
in his q danē ex debito: qd attēdit iusticia. deus autē nō ex
debito: sed gratis peccatores ad penitētiam vocat. si. n. ex
operibus iā nō ex grā vt dī ifra. ii. Et tit. 3. Nō ex operibus
iusticie q fecim⁹ nos: sed fm suā misericordiā saluos nos fe-
cit. In talib⁹ autē beneficijs gratis datis nō solū deo: s; etiā
homini liberum est dare cui voluerit. Mat. 20. An non
licz mihi facere qd volo.

¶ Deinde cū dicit. (Quicūq; n.) exponit predictā rōnē. q
n. nō sit psonaz acceptio apud deum pz p hoc q omnes q
peccāt puniunt. Unde pmo loq; quātū ad illos q legēz nō
susceperunt dicēs q qcūq; peccauerit sine lege. s. moysi ac-
cepta a deo sine lege pibit. i. dēnabit nō ppter legis trās-
gressionē. Job. 4. Quia nullus itelligit in eternū peribūt.
Scdo loq; quātū ad illos q legem scriptā acceperunt: r di-
cit q quicūq; peccauerit in lege. i. post legē scriptam iudi-
cabunt p legē. i. ppter hoc q trāsgressi sunt pceptum legis
Jo. iz. Sermo quē locutus sum vobis ille iudicabit euz in

nonissimo die. Quidam autē ex hoc modo loquēdi occasio-
nem erroris sumpserunt. Quia enī apostolus nō dicit qcū
qz in lege peccauerit p legē peribit: dixerat de his q sunt si-
ne lege crediderunt q illi q post legē susceptam peccant iu-
dicentur aliquo modo. s. in pienti: nō tñ peunt. Sed sicut dicē
glo. quis christianus dicat nō pīre iudeum si non credat in
xpm: cū dominus dicat qz tolerabilius erit sodome in die
iudicij q; eis. vt habet Mat. 12. Unde ecce. is. Nolo mor-
tem peccatores. Utitur autē tali diuersitate in loquendo: qz
vt Grego. dicit i moralibus sup illud Job. 36. Iudiciū pau-
peribus tribuit. Quidam in futuro iudicio pibunt: sed nō
iudicabunt. i. impy: q sunt sine fide r lege dei. ps. Nō resur-
gent impy in iudicio. qz. s. nō est locus disceptadi cōtra euz
qui totaliter est alienus a deo. Jo. 3. Qui non credit iam iu-
dicatus ē. Alij vero q lege dei r fide suscepta peccāt ita pe-
ribunt: q etiam iudicabunt: quasi quadā disceptatiōe euz
eis facta. Unde ecce. 34. dicit. Ecce ego iudico inter pecus
r pecus arietū r hircoz. Sicut r rex vt gre. dicit hostes cō-
demnat absq; audiētia cines autē cū diligētī audiētia.

¶ Lectio.

¶ Non enim auditores legis iusti sunt
apud deum: sed factores legis iustifi-
cabuntur. Cum enim gentes que legē
nō habēt naturaliter ea que legis sunt
faciunt. eiusmodi legem nō habētes:

ipfi sibi sunt lex: qui ostendunt opus legis scri-
ptum in cordibus suis: testimoniū reddente il-
lis conscientia ipsorum. r inter seinnicem cogi-
tationum accusantiū aut etiam defendentiū
in die cum iudicabit deus occulta hominū: s; z
euangelium meū per iesum xpm.

¶ Postq; apls pfutauit hūanūz iudiciū q se gētilēs r iudei
mutuo iudicabant. r diuini iudiciū pmendauit. h. pcedit
ad ostendēdum ea qb⁹ iudei gloriabant: eis nō sufficere ad
salutē: r primo ostendit ppositum. scdo soluit ea que in cō-
trariūz dici possent. tertio cap. ibi. (Quid ergo ampli⁹ rē.)
De duob⁹ iudei gloriabant. s. de lege: r circūcisiōne que nō
erat ex lege moysi. s; ex pribus vt dicit Jo. 7. Primo ergo
ostendit q lex audita siue recepta nō sufficiebat ad salutē.
scdo ostēdit idē de circūcisiōne. ibi. (Circūcisiō qdem rē.)
Circa pnum duo facit. pmo pponit qd itēdit. scdo manife-
stat ppositum. ibi. (Lū enī gētes.) Circa pmoz pponit duo
Unum excludēdo: alterū asserēdo. Excludit enī qd iudei
opinabant. s. se p solum legis auditum iustificari. Unde di-
cit. ita dictum ē. peccāt es in lege iudicēti p legē. Nō enim
auditores legis ex hoc ipso q legem audiūt iusti sunt apud
deū. r si apud hoies iusti reputant. Mat. 7. Qui audit ver-
ba mea r nō facit ea filius est viro stulto. Jac. i. Si qs audi-
tor ē verbi r nō factor rē. Scdo astruit q factores legis sūt
iusti cū dī: s; factores legis iustificabūt. Mat. 7. Dis q au-
dit vba mea r facit ea assilabit viro rē. Ja. i. Estote factores
verbi r nō auditores tñ. r. ps. Intellectus bonus oibus fa-
cientibus eum. ¶ Sed circa scdm vidē esse qd ifra tertio
dī. Ex operib⁹ legis nō iustificabit oīs caro corā eo. nō g ali
qui ex hoc q opera legis faciūt iustificant. Sed dicēdum
ē q iustificari tripliciter accipi pōt. Uno modo pōt accipi
qstū ad reputationē: vt tūc aliq; iustificari dicat: qñ iustus
reputat. Ecce. 16. Iustificati sorores tuas. s. p reputationē. Et
fm hoc pōt itelligi hoc. factores legis iustificabunt. i. iusti
apud deum r homies reputabunt. scdo p executionem ius-
ticie in quantum. s. opera iusticie exequentur. Luc. 18. De-
scendit hic iustificatus in domu suā: qz. s. publicanus opus

Ad romanos

iusticie fecerat cōfiteōdo peccatū. Et hoc modo verificat qd̄ hic dī. Factores legis iustificabunt. s. legis iusticiā exequendo. ¶ Tertio pōt accipi iustificatio quātum ad cām iusticie: vt. s. ille dicat iustificari: q̄ iusticiam de nouo accipit: sicut ifra. gnto. Iustificati iḡ ex fide rē. sic aut̄ nō itellitur hic q̄ factores legis iustificent quasi q̄ p̄ opera legis iusticiam acqrāt. hoc qd̄ esse nō pōt: neq̄ quātū ad opera ceremonialia: q̄ grām iustificante nō cōferebāt. neq̄ etiā q̄tū ad moralia ex qb̄ habit̄ iusticie nō acqrif. sed poti⁹ p̄ habitū iusticie ifusum h̄s opa facimus. ¶

¶ Deinde cū dicit. (Cum enī gētes) Manifestat ppositū. Et p̄mo ostendit q̄ factores legis etiam si non sint auditores iustificant. sc̄do q̄ auditores legis sine legis obseruantia nō iustificant. ibi. (Si aut̄ iudeus.) Circa primū tria facit. p̄mo pponit dignitatē eoz̄ q̄ legem absq̄ auditu obseruant. sc̄do manifestat qd̄ dixerat. ibi. (Qui ostendunt opus legis.) Tertio pbat. ibi. (Testimoniū reddente illis.) Circa primū tria tāgit quātū ad gētiles. p̄mo carentiā legis dicēs. Cū. n. gētes q̄ legē nō habēt. s. diuinā: quā nō acceperūt. nō enim gētib⁹ data ē lex: sed iudeis: s̄ illud Ecc. 24. Et i. ps. Nō fecit taliter oī natiōi. Deu. 33. Legē p̄cepit nobis moȳses hereditatē multitudis iacob. Ex quo p̄ q̄ gētiles non peccabāt nō obf̄uādo ceremonialia legis. Sc̄do cōmēdat in eis legis obseruatiā cū dicit. Naturaliter faciunt q̄ sunt legis. id est q̄ lex mādat. s. q̄tū ad p̄cepta moralia q̄ sunt de dictamine ratiōis naturalis. sicut r̄ de iob dicit q̄ erat iustus r̄ rectus ac timēs deuz̄ r̄ recedēs a malo. Unde ip̄e dicit. 23. Vestigia eius secutus ē pes meus. vias eius custodiui. ¶ Sz̄ q̄ dicit naturaliter dubitationē habet. videt enim patrocinari pelagianis: q̄ dicebant q̄ hō p̄ sua nālia poterat oīa p̄cepta legis fuare: Unde exponēdus ē nāliter. i. p̄ nām grā reformatā. loq̄ enim de gētib⁹ ad fidē p̄sertis: q̄ auxilio grē xpi ceperāt moralia legis obseruare. Vel pōt dici naturaliter. i. p̄ legē nālē ostēdēt eis qd̄ sit agēdū s̄m illud. ps. Multi dicūt q̄s ostēdit nobis bona: signatū rē. Qd̄ ē lūmē rōnis nālīs: i. q̄ ē ymago dei: r̄ tñ nō excludit q̄ necessaria sit grā ad mouēdū affectū: sicut etiā p̄ legē ē cognitio pcti vt dī ifra. 3. r̄ tñ vltērius regrit̄ grā ad mouēdū affectū. ¶ Tertio ostēdit eoz̄ dignitatē in hoc. s. q̄ h̄s legez nō habēt ip̄i sibi sunt lex: inquātū. s. fungunt̄ officio legis ad seip̄os. instrūdo se r̄ iducēdo ad bonū. qz̄ vt p̄ philosoph⁹ dicit. io. ethicoz̄. Lex ē sermo coactionē habēs ab aliq̄ p̄udentia r̄ intellectu p̄cedēs. Et iō dī. i. thi. i. Quā iusto lex nō ē posita. s. qz̄ exteriori lege nō cogit. sed posita ē iustis: q̄ idigent exteriori cogi. Et iste ē sup̄remus gradus dignitatis i hoīb⁹. vt. s. nō ab alijs: sed a seip̄is iducant̄ ad bonū. Secundus vero gradus ē eoz̄ q̄ iducunt̄ ab alio: sed sine coactione. Tertius aut̄ ē eoz̄ q̄ actiōe idiget̄ ad h̄ q̄ fiāt bōi. Quartus ē eoz̄ q̄ nec coactiōe ad bonū dirigi possunt. Je. 2. Frustra p̄cussi filios vestros: disciplinaz̄ nō receperunt. ¶ Deinde cū dicit. (Qui ostēdūt) Ostēdit quō ip̄i sunt sibi lex: qd̄ qd̄ accipere possunt ad similitudinē legis: q̄ ab exteriori hoīe pponit: q̄. s. cōsuevit ad ifirmitatē r̄ memoriā scripto tradi: r̄ s̄m illi q̄ legē obf̄uāt absq̄ exterioris auditu legis: ostēdūt opus legis scriptū: nō qd̄ atramētō. s̄ p̄mo qd̄ r̄ p̄ncipal̄ spū dei viui. vt dicit. i. cor. 3. Sc̄do ē humano studio. puer. 3. Describe ea i tabulis cordis tui. s. p̄cepta sapientie. Unde r̄ hic seq̄t. In cordib⁹ suis. nō p̄game no aut̄ tabulis lapideis siue creis. Je. 31. Dabo legem meā in viscerib⁹ eoz̄: r̄ i corde eoz̄ subscribā eam. ¶ Deinde cū dicit. (Testimoniū reddētē) pbat qd̄ dixerat. s. q̄ opus legis sit in cordibus eoz̄ ifcriptū p̄ qdam opera q̄ h̄s scriptum ānūciāt. r̄ p̄mo ponit illa opa: quoz̄ vnum est testimoniū p̄sciētie: qd̄ tāgit dicēs. testimoniū reddētē illis p̄sciētia: q̄ qd̄em nihil aliud ē q̄ applicatio cognitōis

habite ad iudicādū de aliquo vt̄ sit bene vel male sc̄fi. Unde h̄s cōsciētia q̄q̄ testimoniū p̄hibet de bono s̄ illud. z. cor. i. S̄lia n̄ra bec est testimoniū cōsciētie n̄re. Quāq̄ aut̄ de malo. Ecc. 7. c. Scit cōsciētia tua: qz̄ r̄ tu crebro maledixisti alijs. Nō aut̄ pōt alijs p̄hibere testimoniū de aliquo opere q̄ sit bonū vel malū nisi p̄ hoc q̄ habet legis noticiā. Unde hoc ip̄m q̄ p̄sciētia testimoniū reddit de bono vel malo ē euidēs signum q̄ in corde hoīs sit opus legis descriptum. Aliud aut̄ opus est accusatio r̄ defensio q̄ sine noticia legis eē nō possunt. Et quātū ad hoc dicit. Et cogitationum. i. cogitationib⁹ accusantū: aut etiā defendētium. i. accusantib⁹ vel defendētibus more grecoz̄: q̄ genitiuis loco ablatiuoz̄ vtunt̄: r̄ h̄ iter se iucez̄. isurgit. n. boi circa aliq̄ factum aliqua cognitio accusans dum p̄pter rationem aliquam cogitat se male fecisse. ps. Arguas te r̄ statuatam cōtra faciem tuā. ysa. 3. Agnitio vultus eoz̄ respondebit eis. Quāq̄ etiā isurgit aliq̄ cognitio defendēs dū per aliquā rōnez̄ cogitat se fecisse bene. s̄m illud Job. 27. Nō reprehendet me cor in oī vita mea. Et iter hanc accusatiōnem r̄ defensionem locum habet testimoniū cōsciētie cui statur. Potest r̄ aliter legi vt̄ dicat̄ testimoniū reddente illis cōsciētia ip̄oz̄: q̄. s. cōsciētia nō solū est op̄e: sed etiā cogitationū de q̄bus. s. homo cōsciētia habet: sed p̄imum melius est. Sed qz̄ testimoniū accusatio r̄ defensio in iudicio locum habēt. agit sc̄do de h̄s iudicio ostēdens tempus cū dicit. die. qd̄ dicit nō ad designandum tēporis qualitatem. sed absconditorū manifestationem. p̄me cor. 4. Illuminabit abscondita tenebrarū. Quādoq̄ tñ dicit̄ nox p̄pter incertitudinem hore illius. Mat. 25. Media nocte clamor factus est. Dicunt aut̄ cogitationes accusantes vel defendentes in die iudicij nō ille que tunc erūt: qz̄ tunc vnicuiq̄ manifesta erit salus vl̄ damnatio. sed defensio vel accusatio cogitationū que nūc sunt: r̄ testimoniū cōsciētie qd̄ nunc ē representabit̄ homini in illa die virtute diuina faciēte. vt dicit. Aug. 2. de ciui. dei. Noticia aut̄ tem illaz̄ cogitationū q̄ remanēt in alia nihil esse aliud videtur: vt dicit glo. q̄ reatus pene vel meritum ex eis consequens. Ostendit etiā auctorem iudicij dicēs. Cum iudicabit deus. ps. Iudicabit orbem terrarū in equitate. Determinat etiā de q̄bus erit iudicium cui dicit. Occulta hominum: de q̄bus nūc hoies iudicare nō possunt. p̄me cor. 4. Illuminabit abscondita tenebrarū. Ostendit etiam doctrinam: ex qua habet̄ fides de hoc iudicio cui dicit. sc̄dm euangelium meuz̄. i. a me predicatū. Mat. 12. Omne verbum ociosum rē. Dicit aut̄ euangelium meum: quātū nō possit dicere baptismum suū: r̄ sit vtriusq̄ minister: qz̄ in baptismo nihil operatur industria hominis. sed in euangelio predicando multū industria p̄dicatoz̄ operatur. ep̄e. 3. Prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in ministerio. Postea ponit cui datum est iudicium cum subdit. Per ih̄m xpm qui. s. est constitutus a deo iudex viuoz̄ r̄ mortuoz̄: vt dicit. Act. 10. r̄ Jo. 5. Pater omne iudicium dedit filio: qui. s. in iudicio apparebit bonis r̄ malis. sed bonis s̄m gloriā diuinitatis. ysa. 33. Regem in decore suo videbunt. Malis autē s̄m naturam humanitatis. Apoc. primo. Videbit eum omnis caro. ¶

Lectio

III.

S autē tu iudeus cognominaris r̄ requiescis i lege. r̄ gloriaris in deo r̄ nosti voluntatem eius: r̄ probas utiliora instructus per legem. confidis teip̄s esse ducem cecoz̄. lumen eoz̄ qui in tenebris sunt. eruditorem insipientium. magistrum isan

riam habentem formam scientie et veritatis in lege. Qui ergo alium doces teipsum non doces. Qui dicis non mechandum mecharis. Qui ab hominibus idola sacrilegium facis. Qui in lege gloriaris per preuaricationem legis deus in honores. Nomen enim dei per vos blasphematur inter gentes sicut scriptum est. Circumcisio quidem prodest si legem obserues. si autem preuaricator legis sis circumcisio tua prepuccium facta est. Si igitur prepuccium iustitias legis custodiat. nonne prepuccium illius in circumcisionem reputabitur. Et iudicabit id quod ex natura est prepuccium legem consummas teque per litteram et circumcisionem preuaricator legis es. Non enim quod in manifesto iudeus est: neque quod in manifesto in carne est circumcisio: sed quod in abscondito iudeus est et circumcisio cordis in spiritu non in littera. cuius laus non ex hominibus sed ex deo est.

Ostenso quod factores legis iustificanti etiam sine hoc quod sint auditores: quod pertinebat ad gentes. hic ostendit quod auditores non iustificanti nisi sint factores: quod pertinet ad iudeos. Primum ostendit prerogativam iudeorum quantum ad legis susceptionem. secundo ponit eorum defectum quantum ad legis transgressionem. ibi (Qui ergo alium.) Ponit autem eorum prerogativam tripliciter. Primum quantum ad gratiam cui data est lex. secundo quantum ad legem ibi (Et requiescis in lege.) tertio quantum ad legis effectum siue factum. ibi (Et nosti voluntatem eius.) Quantum autem ad gratiam dicit. Si autem tu iudeus cognominaris: quod est nomen honorabile. sed illud. ps. Facta est iudea sanctificatio eius. Job. 4. Salus ex iudeis est. Dicit autem iudei non a iuda machabeo: ut quidam dicunt forte propter hoc quod iudas machabeus gentem illam in dispersione existens congregavit et precepit. secundum illud primo machab. 3. Preliabatur prelia israel cum leticia et dilatavit gloriam populo suo. Invenit enim nomen iudeorum ante iudam machabeum secundum illud bester. 8. Iudeis nova lux oriiri visa est. Et ideo dicendum est quod iudei denominantur a iuda patriarcha. gen. 49. Iuda te laudabunt fratres tui. Luz enim tempore roboam. io. tribus ab eius regno se segregantes vitulum aureum adorarent in transmigrationem sunt ducte ab assiris ut habetur quantum ad regum. 17. Nec de eorum reversione facit mentionem scriptura: sed potius terra remansit occupata ab alienigenis: quod postmodum samaritani sunt dicti. Due autem tribus. i. iude et beniamin adherentes regno roboam perseveraverunt in cultu dei. Et quavis in captivitatem babilonis fuerint ducte: postmodum tamen per cyrum regem persarum sunt reducti in terram suam: ut dicitur primo esdre primo. Et quod tribus iude maior erat: ab ea tota illa gens denominabatur. Et non solum illi qui erant de tribu beniamin: sed etiam de aliis tribubus revertentibus qui se illis adiunxerunt.

Consequenter cum dicit (Et requiescis in lege.) ponit eorum prerogativam quantum ad legem. Et per quod quantum ad ipsam legem cum dicit. et requiescis in lege. quasi per eam certificatus in credendis et in agendis. Dubitas enim intellectu non quiescis: sed utrumque sollicitas: quod autem sapientie certitudine accipit mente quiescit. Sap. 8. Intra in domum meam coquiescam cum illa. Secundo quantum ad legislatorem cum subdit: et gloriaris in deo. i. in cultu et noticia unius dei. Je. 9. In hoc glorie et gloriatur scire et nosce me et prime cor. primo. et 2. cor. io. Qui gloriatur in domino glorie.

Deinde cum dicit. (Et nosti) ponit prerogativam eorum quantum ad fructum legis: et primo quantum ad hominem respectu sui ipsius

et respectu aliorum. ibi (Confidit) ponit autem duplicem fructum. Primum quod dicitur respondere glorie quam de deo habebat cum dicitur nosti voluntatem eius: quod scilicet deus velit vos facere. israel. ut probetis quod sit voluntas dei. Et secundum fructum ponit quod dicitur quiescere in lege dei cum dicit. et probas utiliora. i. scis approbare eligendo non solum mala a bonis. sed etiam meliora a minus bonis. Unde querebat quidam Mat. 22. Quod est mandatum magnum. Et per instructionem per legem. ps. Bonus homo quod tu erudieris donec de lege. Consequenter ponit fructum per respectum ad (tua docueris enim) alios quod dicitur tripliciter se habere ad noticiam legis. Quidam enim sunt omnino in legis ignorantia constituti. uno quod dicitur modo per defectum naturalis ingenii. sicut et homo corporaliter dicitur cecus per defectum interioris potentie visive. ysa. 59. Palpavimus ceci parietem. Quod autem hominibus non potest homo lumen scientie prebere ut ipsi per se videre possint quod sit agendum. sed prebet eis homo ducatum ut cecis mandando eis quod facere debeant. Quis mandatorum rationem non cognoscit. Job. 29. Oculi mei ceco. de quibus tamen dicitur Mat. 15. Lecei sunt et duces cecorum. Alio modo sunt in ignorantia per defectum discipline qui sunt quasi in tenebris exterioribus non illuminati per doctrinam quod sapiens prebere potest lumen discipline ut intelligant quod mandantur. et hoc est quod dicit. Lumen eorum qui in tenebris sunt. Lu. primo. Illuminare his qui in tenebris sunt. Secundo autem tangit illos qui sunt in via perveniendi ad sciam: quam nondum attingerunt. et hoc uno modo per defectum plene instructionis. Et hoc est quod dicit. Eruditorum insipientium. i. eorum qui nondum sapientiam acciperunt quod dicuntur erudiri quasi erui a ruditate que a principio inest omnibus cum primo instruuntur. Ecc. 7. Sily tibi sunt erudicos. Alio modo per defectum etatis sicut sunt pueri. Et quantum ad hoc magistrum infantium. ysa. 33. Ubi est doctor puulorum. Tertio vero sunt qui iam sunt in scientia perfecti. Et isti indigent a sapientibus informari ut habeant sapientum dicta in auctoritate quasi quadam regulam seu formam. Et quantum ad hoc dicit habentem formam scientie. sede. tibi. i. Formam habe bonorum verborum que a me audisti. Et phi. 3. Obseruate eos qui ita ambulant sicut habetis formam nostram. Opus autem eos qui sic informantur auctoritate maiorum instrui ut sciatur quod sit in lege traditum. Et ideo dicit scientie. Sap. io. Dedit illi sciam scriptura. Et etiam ut sciatur quod sit verus intellectus eorum qui traduntur in lege. Et quantum ad hoc dicit veritatis. ps. Emitte lucem tuam et veritatem tuam.

Deinde cum dicit. (Qui ergo alium doces) ostendit defectum eorum per transgressionem legis. Et primo hominis ad seipsum cum dicit. Qui ergo alium doces. dirigendo ipsius ad bonum teipsum non doces dirigendo. Et potest legi vel interrogatiue: quasi cum quadam indignatione. vel remissive quasi asserendo eorum malitiam et sile est in sequentibus. Job. 4. Ecce docuisti plurimos. Et infra. Nunc tetigit plaga et defecisti. Secundo tangit defectum quantum ad proximum. Primum quod dicitur quantum ad res que furto subtrahuntur cum dicit. Qui predicat non furandum furaris ysa. primo. Principes tui infideles socii furum. secundo quantum ad personam coniunctam: que per adulterium polluitur. Et quantum ad hoc dicit. Qui doces non mechandum mecharis. Osee. 7. Oes adulterantes quasi clibanus. Jere. 5. Unusquisque ad proximum proximi sui. Tertio autem ostendit eorum defectum per comparationem eorum ad deum: et primo quidem quantum ad hoc quod peccabant contra ipsius cultum. Et quantum ad hoc dicit. Qui ab hominibus ydola cognoscens. i. ex precepto legis ea non esse colenda. sacrilegium facis. abutendo. scilicet his que pertinent ad divinum cultum. Quod quidem primo fecerunt in statu legis. Mala primo. Dicitis mensa domini contaminata est. Et postmodum blasphemando christum. Mat. 12. In beelzebub principe re. secundo quantum ad ipsam gloriam cum dicit. Qui in lege gloriaris per preuaricationem legis deum in honores. sicut enim legis observantia in bonis operibus est occasio

Ad romanos

videntib⁹ vt honorent deum. ita etiā trāsgressio legis p̄ ma-
la opera occasio est videntib⁹ blasphemādi. p̄ma. pe. z. Ex
bonis operibus vos p̄siderātes gloriāficēt deū. Ecōtra aut
dicif p̄ma. thi. 6. Quicūq; sunt sub iugo seruitutis domos
suos oī honore dignos arbitrent ne nomen dñi z doctrina
fidei blasphemet. Et ideo in. ps. dñ. Uidi preuaricātes z ta
bescebā. Et ad hoc iducit auctoritatē subdens. Nōmē enī
dei p̄ vos blasphemāf iter gētes. qz. s. gētes vidētes iudeo-
rum malā cōuersationem reputabant hoc puenire ex ma-
la istructione legis a deo tradite. Dicit aut. sicut scriptū est
. s. ysa. 52. Dominatores ei⁹ inique agūt: z iugiter tota die no-
men meū blasphemāf. z ezech. 36. f̄m aliam litterā vbi no-
stra sic bz. Nō p̄ vos ego faciā domus israel: s; p̄ nomen
sanctū meū qd̄ polluisis in gentibus.

¶ Deinde cū dicit. (Circūcisio) ostēdit q̄ nec circūcisio suf-
ficat ad salutē eadē rōne qua nec lex: qz. s. obseruātia legis
sine circūcisioe valet: sine qua tñ circūcisio nō pdest: sicut
s̄l̄r dictum ē. Et circa hoc tria facit. p̄mo cōparat circūci-
sionem ad iudeos circūcisos. sc̄do ad gentes incircūcisas
ibi. (Si igit̄ p̄puciū) Tertio māifestat qd̄ dixerat. ibi. (Nō
enim q̄ in manifesto) Circa p̄mū duo facit. p̄mo ostendit
qualiter circūcisio p̄sit. sc̄do qualiter nō p̄sit. ibi. (Si aut̄
preuaricator zc̄.) Dicit ḡ p̄mo. Circūcisio qdem pdest
q̄tum ad remissionē peccati originalis. Unde dicit̄ gen.
. 17. Masculus cuius p̄puciū caro circūcisā zc̄. S; tibi adul-
to tunc finaliter prodest si legē obserues sicut religiosus p̄-
dest p̄fessio si regulā obseruet. Circūcisio. n. erat quasi qdā
p̄fessio obligās hoīes ad obseruātia legis. Hal. 5. Testifi-
cor oī circūcidēti se. qm̄ debitor zc̄. Et aut̄ apostolus dixit
si circūcidimini xp̄us nihil vobis p̄derit. loquitur q̄tum ad
t̄ps post gr̄am euāgely diuulgatā. hic aut̄ loquitur q̄tum ad
t̄pus ante passionē xp̄i in quo circūcisio statum habebat.
sc̄do ibi. (Si aut̄ preuaricator) Ostendit quō circūcisio nō
p̄sit dicēs. si tu iudee adulte preuaricator es legis: circūci-
sio tua p̄pucium facta est. i. nō plus valet tibi q̄ p̄puciū. qz
nō seruas qd̄ p̄ circūcisionem p̄fiteris. Jere. 9. Dēs gētes
p̄pucius habēt: domus aut̄ israel icircūcisī sunt corde. qui-
mo ex h̄ sunt magis rei: qz nō seruāt qd̄ pmiserūt. Displicet
n. stulta z infidelis p̄missio: vt dñ. ecc. 5.

¶ Deinde cū dicit. (Si ḡ p̄pucium.) Cōparat circūcisionē
ad gentiles. z h̄ dupliciter. p̄mo qdē q̄tum ad hoc q̄ ei⁹
fructū habent gentiles obseruādo legē. vnde dicit. Si cir-
cūcisio pdest cū obseruātiōe legis: nō aut̄ sine ea. igitur si
p̄pucius. i. gētilis icircūcisus custodiat iusticias legis. i. iu-
sta p̄cepta legis. ps. Dia mādata tua veritas. Nōne p̄pu-
cium illius in circūcisionē reputabit: quasi dicat. Fructus
vere circūcisionis habebit. Ad hoc. n. hō exterius circūci-
ditur in carne: vt. s. se circūcidat in corde. Jere. 4. Circūci-
dimini dño z auferte p̄pucia cordiū vestroz. Sc̄do ibi. (Et
iudicabit zc̄.) Cōparat circūcisionē gētilis ostēdens p̄pter
obseruātia legis iudeo p̄ferri. vii. dñ. Et p̄puciū. i. gētil̄ icir-
cūcisus. p̄sumās. i. iplens mādata legis ex nā. i. p̄ nālē rō-
nem vt supra dictū est: q̄ nāliter q̄ sunt legis faciunt. Judi-
cabit p̄ cōparationē te. s. iudeum circūcisum q̄ es preuari-
tor legis trāsgrediēdo p̄cepta eius p̄ s̄fam. i. habēt legem li-
teris descriptā circūcisionē. s. carnis. Unde de h̄ p̄pationis
iudicio dñ. Mat. 12. Viri ninivite zc̄.

¶ Deinde cū dicit. (Nō. n. q̄ in manifesto zc̄.) Assignat rō-
nem dictoz. Et p̄mo ponit rōnez. sc̄do p̄bat eā. ibi. (Luius
laus.) Circa p̄mū duo facit. p̄mo assignat rōnē quare cir-
cūcisio vel iudaismus sine legis obseruātiōe nō pro-
fit. sc̄do assignat rōnem: quare obseruātia legis p̄sit sine iuda-
ismo z circūcisione. ibi. (Sed q̄ in absco.) Dicit ḡ q̄ id̄ cir-
cūcisio p̄uaricātis legē fit p̄pucium z iudicāf a p̄pucio
custodiēte lege. nō. n. est verus iudeus ille q̄ in manifesto

est iudeus: z f̄m carnalē gn̄ationez. infra. 9. Nō. n. oēs q̄ ex
circūcisione sunt israel. hi sunt israelite. sed q̄ filij sunt pro-
missiois: z s̄l̄r ē nō ē va circūcisio illa q̄ ē māifesta i carne
Illa. n. est signum vt dñ. Gen. 17. Circūcidetis carnē p̄pucij
vestri: vt sit i signū federis. Nō aut̄ est signum verum nisi
ei respōdeat signatū. Unde si q̄s iudeus eēt trāsgressor fe-
deris: nō esset ei⁹ vera circūcisio. Et iō reputat in p̄pucius.

¶ Deinde cū dicit. (Sed q̄ in absco dō) assignat rōnē q̄re
p̄pucium custodiētis legem reputetur in circūcisionem et
iudicet circūcisionē carnalem. qz. s. ille vere est iudeus qui
est in absco dō. i. q̄ habet in affectu cordis mandata legis
quā iudei p̄fiterent. Mat. 6. Pater tuus q̄ videt in absco-
dito zc̄. z s̄l̄r circūcisio vera est que est cordis in spiritu. i. p̄
sp̄m facta p̄ que sup̄flue cogitationes a corde p̄cedūt
Uel in spiritu idest per spiritualem intellectum legis non
litteralē. phi. 3. Nos sum⁹ circūcisio qui sp̄i deo seruimus.

¶ Deinde cum dicit. (Luius laus zc̄.) p̄bat p̄missam ra-
tionem. Manifestum est enim q̄ in omnibus iudiciis di-
uini preferendum est humano. Ea vero que exterius ap-
parent siue sit iudaismus siue circūcisio laudantur ab ho-
minibus. sed ea que sunt in abscondito laudantur f̄m iudi-
cium diuinum. quia vt dicitur. i. re. 16. Domines vident q̄
parent: deus aut̄ intuetur cor. zc̄. Unde relinquitur q̄ inte-
rior iudaismus z circūcisio p̄ualet exteriori: z hoc est qd̄
dñ. cui⁹. s. interioris circūcisiois. laus n̄ ē ex hoīb⁹. s; ex deo.
z. cor. 10. Nō. n. q̄ seipm̄ cōmēdat zc̄. CAP. III.

¶ Quid ergo amplius iudeo est. aut q̄
utilitas circūcisionis? Adultus p̄
omnem modum. p̄mum quidē
quia credita sunt illis eloquia dei.
Quid enim si quidam illorum non
crediderunt. Nūquid incredulitas illorum fides
dei enacuauit? Absit. Est autē deus verax: oīs
autem homo mendax. sicut scriptum est. vt iu-
stificeris in sermonibus tuis z vincas cum iu-
dicaris. Si autem iniquitas nostra iusticiā dei
cōmēdat quid dicemus? Nūquid iniquus est
deus qui infert iram? Secundum hominem di-
co. Absit. Alioquin quomodo iudicabit deus
hunc mundum? Si enī veritas dei in meo mē-
dacio abundauit in gloriā ipsius quid adhuc
z ego tāq̄ peccator iudicor z nō sicut blasphemamur
z sicut aiunt quidam nos dicere. faciā
mus mala vt veniant bona. Quorum damna-
tio iusta est.

¶ Postq̄ apostolus ostendit q̄ iudaismus ad quem perti-
net legis susceptio z circūcisio nō sufficiunt ad salutē si-
ne legis custodia per quas gentilis sine exteriori iudaismo
z circūcisione fructum vtriusq; cōsequitur. Dic obicit cō-
tra p̄missa. z p̄mo qdem p̄ponit obiectionem. sc̄do sol-
uit. ibi. (Multum quidē.) Obicit ergo p̄mo sic. Si ita
esset sicut dictum est q̄ nō est verus iudeus nec vera circū-
cisio in manifesto: sed in occulto cordis. quid ergo ampli-
us est iudeo: idest quid amplius datum est q̄ ceteris. vide-
tur q̄ nihil. Et hoc est inconueniens: cum dominus dixe-
rit Deut. 7. Te elegit dominus deus tuus vt sis ei populus
peculiaris. Aut que utilitas circūcisionis. s. exterioris. Uī
ex p̄missis q̄ nulla. qd̄ est inconueniens: cū sit a deo tradi-
ta q̄ dicit. ysa. 48. Ego dominus docens te vtilia.

¶ Deinde cum dicit. (Multum quidem.) Soluit p̄miss